

**Archeologisch karterend
booronderzoek op de hoek
Nijverdalseweg/De Marke te
Wierden, gemeente Wierden (OV)**

opdrachtgever
datum
projectleider
projectnummer
status
ISSN-nummer
MUG-publicatie

Hamaland Advies
16 december 2011
mevrouw drs. A. Spoelstra
92108211
concept
1875-5313
2011-136

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'A. Spoelstra', is located to the right of the text block.

MUG-projectnummer	92108211
Opdrachtgever	Hamaland Advies
MUG-publicatie	2011-136
Bevoegd gezag	gemeente Wierden
Beheer en plaats documentatie	MUG Ingenieursbureau b.v.
Onderzoek meldingsnummer	49333
Tekst	mevrouw A. Spoelstra
Afbeeldingen	de heer A. Huygen
Redactie	mevrouw J. Bolink-Nanninga
Status	concept
Autorisatie	de heer drs. B. Bijl
Uitgegeven door	MUG Ingenieursbureau b.v. Postbus 136 9350 AC Leek
Datum	16 december 2011
ISSN	1875-5313

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	1
1 Inleiding	2
1.1 Algemeen	2
1.2 Ligging van de onderzoekslocatie	2
1.3 Resultaten eerder onderzoek	3
1.4 Doel van het onderzoek	5
1.5 Werkwijze	5
2 Resultaten inventariserend veldonderzoek	6
2.1 Bodemopbouw	6
2.2 Archeologische indicatoren	6
3 Conclusie en aanbeveling	7
3.1 Conclusie	7
3.2 Aanbeveling	7
Literatuur	8

BIJLAGEN

Bijlage 1	Boorprofielen
Bijlage 2	Onderzoekslocatie met boorpunten

Samenvatting

In december 2011 heeft MUG Ingenieursbureau in opdracht van Hamaland Advies een archeologisch booronderzoek uitgevoerd op een locatie op de hoek Nijverdalseweg/De Marke te Wierden, gemeente Wierden (OV). De aanleiding tot het onderzoek wordt gevormd door de toekomstige herinrichting van de onderzoekslocatie.

Op basis van de resultaten van het eerder uitgevoerde bureauonderzoek kent de onderzoekslocatie een brede archeologische verwachting. Indien een intact bodemprofiel aanwezig is, is er sprake van een middelhoge tot hoge trefkans ten aanzien van diverse vondstcomplexen verwacht uit de periode laat-paleolithicum tot en met de nieuwe tijd.

De resultaten van het bureauonderzoek zijn getoetst door middel van een karterend veldonderzoek. Hierbij zijn vijf boringen gezet. De bodemopbouw binnen de onderzoekslocatie kan in het algemeen worden omschreven als een enkeerdgrond op een podzolbodem in dekzand. In boring 3 en 4 is de podzolbodem vanaf de E-horizont intact. In de overige boringen is de podzolbodem vanaf de B-horizont intact. De bovenliggende E-horizont is in deze boringen opgenomen in het bovenliggende esdek, vermoedelijk als gevolg van agrarische activiteiten.

In de onderzoekslocatie is de aan- of afwezigheid van vindplaatsen vastgesteld door middel van een karterend booronderzoek. Door middel van de gehanteerde onderzoeksmethode is de aan- of afwezigheid van vindplaatsen in voldoende mate vastgesteld.

Aanbeveling

De kans op het aantreffen van nog onontdekte vindplaatsen wordt als laag ingeschat. Er wordt daarom geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Het bovengenoemde betreft een aanbeveling. Het besluit hieromtrent is te allen tijde voorbehouden aan het bevoegd gezag, gemeente Wierden en diens archeologisch adviseur, het Oversticht.

1 Inleiding

1.1 Algemeen

De aanleiding tot het onderzoek wordt gevormd door de toekomstige herinrichting van de onderzoekslocatie. In de nabije toekomst worden de bestaande zorgwoningen uitgebreid en worden er nieuwe nieuwe zorgwoningen gebouwd. Omdat deze plannen met bodemverstorende ingrepen gepaard gaan, is conform de Wet op de archeologische monumentenzorg een archeologisch vooronderzoek noodzakelijk. Hamaland Advies heeft MUG Ingenieursbureau b.v., afdeling Archeologie, opdracht gegeven het archeologisch onderzoek uit te voeren.

Het archeologisch onderzoek bestaat uit een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen. Voorafgaand aan het onderhavige onderzoek is een gespecificeerd verwachtingsmodel opgesteld door Hamaland Advies (Van der Kuijl, 2011). Het onderhavige onderzoek is gebaseerd op de aanbevelingen uit dit bureauonderzoek. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2.

Tabel 1.1 Overzicht van de objectgegevens

Provincie	Overijssel
Gemeente	Wierden
Plaats	Wierden
Toponiem	Hoek Nijverdalseweg/De Marke
Kaartblad	28D
Coördinaten	236808/486478 N 236809/486415 O 236785/486302 Z 236740/486430 W
Grondsoort	Zand
Geomorfologie	Gordeldekzandrug met oud bouwlanddek

1.2 Ligging van de onderzoekslocatie

De onderzoekslocatie ligt in de gemeente Wierden, in de bebouwde kom van Wierden. De onderzoekslocatie ligt op de hoek van de Nijverdalseweg (z) en De Marke (o). De totale omvang van de onderzoekslocatie bedraagt circa 2600 m² (0,26 ha). De ligging van de onderzoekslocatie is weergegeven op afbeelding 1.

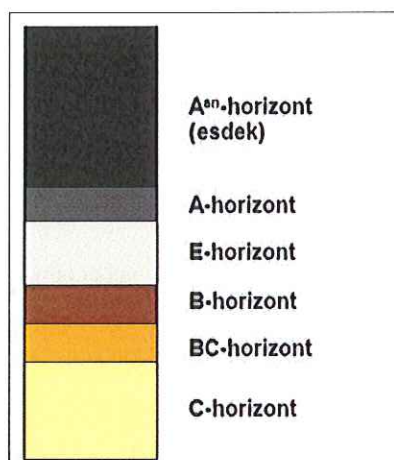

Afbeelding 1. Onderzoekslocatie (met een rode contour en pijl aangegeven) op de topografische kaart. Rechtsonder de ligging van de onderzoekslocatie in Nederland (bron: Topografische Dienst Nederland)

1.3 Resultaten eerder onderzoek

Uit de resultaten van het eerder uitgevoerde bureauonderzoek blijkt dat de onderzoekslocatie in fysisch-geografisch opzicht onderdeel uitmaakt van het stuwwallenlandschap van Oost-Nederland (Van der Kuijl, 2011). De onderzoekslocatie ligt direct ten oosten van de stuwwal van Wierden, die is gevormd in het laat-pleistoceen tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien (370.000-130.000 jaar voor heden). In deze periode waren de poolijskappen dusdanig gegroeid dat het landijs tot halverwege Nederland reikte. Onder invloed van het landijs zijn diepe (gletsjer)dalen uitgesleten. Het oudere sediment (Urk Formatie) werd hierbij opgestuwd tot hoge ruggen. De top van de stuwwallen bestaat uit keileem, een pakket leem met keien dat onder het landijs is afgezet (Drenthe Formatie). In de laatste ijstijd, het Weichselien (115.000-10.000 jaar voor heden), is in het stuwwallengebied onder invloed van de wind een glooiend pakket dekzand afgezet (Boxtel Formatie, Laagpakket van Wierden). Direct langs de stuwwallen ontstonden in de luwte dikke gordeldekzandruggen. Hoewel de onderzoekslocatie niet gekarteerd is op de geomorfologische kaart kan uit extrapolatie van de gegevens in de nabije omgeving worden afgeleid dat deze op een dergelijke gordeldekzandrug ligt.

Door de ligging in de bebouwde kom van Wierden is de onderzoekslocatie eveneens niet gekarteerd op de bodemkaart. Vanwege de ligging op een gordeldekzandrug komen binnen de onderzoekslocatie waarschijnlijk hoge enkeerdgronden voor. De bovengrond van deze bodems bestaat uit een sterk humeus cultuurdek, dat vanaf de late middeleeuwen is opgebracht om de arme zandgronden geschikt te maken voor akkerbouw. Het onderliggende, natuurlijke bodemprofiel is meestal een podzolbodem. Deze bodems zijn kenmerkend voor hogere gedeelten in het landschap met lage grondwaterstanden. Onder invloed van regenwater spoelen humus- en ijzerdeeltjes uit de humeuze bovengrond uit, om op enige diepte weer neer te slaan. Op deze wijze ontstaan de typische podzolhorizonten (afbeelding 2).

Afbeelding 2. Schematische weergave van een podzolbodem met esdek

Het dekzandgebied is sinds de vorming ervan toegankelijk voor de mens. De hoge gordeldekzandruggen vormden van oudsher een geliefde vestigingsplaats voor de mens. Op deze hoge, goed ontwaterde gronden was akkerbouw mogelijk. De essen rondom Wierden ontstonden dan ook op deze zandruggen. In de nabije omgeving zijn in deze landschappelijke context meerdere waarnemingen bekend in de database Archis van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Het betreft vindplaatsen uit de periode Romeinse Tijd t/m de late middeleeuwen.

Volgens de archeologische verwachtings- en beleidsadvies kaart van de gemeente Wierden ligt de onderzoekslocatie voor het overgrote deel in een zone met een middelhoge archeologische verwachting. De zuidelijke strook langs de Nijverdalsestraat en de Marke ligt in een gebied met een hoge verwachting vanwege de ligging in de historische dorpskern van Wierden. Er geldt voor de bebouwde kom een onderzoekspllicht in gebieden met een middelhoge archeologische verwachting bij plangebieden groter dan 250 m² en bij een verstoring dieper dan 50 cm-mv. Bij een hoge archeologische verwachting geldt een onderzoekspllicht bij plangebieden groter dan 100 m² en bij een verstoring dieper dan 50 cm-mv.

De gespecificeerde archeologische verwachting is samengevat in onderstaande tabel.

Tabel 1. Gespecificeerd verwachtingsmodel

Periode	Verwachte vindplaatsen	Diepteligging
Late middeleeuwen – nieuwe tijd	Resten van huisplaatsen en erven, infrastructuur, ontginningspatronen, oude verkavelingen, greppels	In of direct onder de opgebrachte akkerlaag (esdek)
Romeinse tijd – vroege middeleeuwen	Nederzettingsterreinen/huisplaatsen, grafvelden, resten van ijzerbewerking	Direct onder het esdek
Laat-neolithicum – ijzertijd	Nederzettingsterreinen/huisplaatsen, grafheuvels, urnenvelden, resten van ijzerbewerking, meilers en smeedhaarden	BC-horizont en/of de top van de C-horizont
Laat-paleolithicum – midden-neolithicum	Vondstcomplexen samenhangend met een mobiele leefwijze: jachtkampjes, haarden, sporen van vuursteenbewerking	Top van de C-horizont

Bovenstaande gespecificeerde verwachting heeft als uitgangspunt dat het bodemprofiel intact is. Op basis van het vooronderzoek kan de precieze geomorfologische en bodemkundige situatie niet tot in het gewenste detail worden vastgesteld. Ook is de mate van verstoring niet bekend. Het gespecificeerde verwachtingsmodel dient daarom nader te worden verfijnd. Naar aanleiding van de resultaten van het bureauonderzoek is een karterend veldonderzoek door middel van boringen geadviseerd. In totaal dienen er vijf boringen te worden gezet (Van der Kuijl, 2011).

1.4 Doel van het onderzoek

Het inventariserend veldonderzoek heeft tot doel het verwachtingsmodel te toetsen en waar nodig aan te vullen. Hierbij dienen de volgende onderzoeksvragen te worden beantwoord.

- Vraag 1. Wat is de lokale geomorfologische en bodemkundige opbouw?
- Vraag 2. Is er sprake van een intact bodemprofiel?
- Vraag 3. Zijn er archeologische indicatoren aanwezig?
- Vraag 4. Is er sprake van een vindplaats?
- Vraag 5. Komt het verwachtingsmodel overeen met de veldgegevens?

Aan de hand van de conclusies van het onderzoek wordt nagegaan of in de onderzoekslocatie archeologische waarden te verwachten zijn en of de voorgenomen ingrepen een bedreiging vormen voor het archeologische bodemarchief. Op basis van de resultaten van het inventariserend veldonderzoek wordt een advies uitgebracht over een eventueel vervolgtraject door middel van vervolgonderzoek (waarderende fase) en/of een planaanpassing.

1.5 Werkwijze

Het veldwerk is uitgevoerd op dinsdag 6 december 2011 door de heer E.E.A. van der Kuijl (senior KNA-archeoloog).

Conform de aanbevelingen uit het bureauonderzoek zijn er vijf boringen verricht, die zo gelijkmatig mogelijk over het plangebied zijn verspreid volgens een driehoeksgrid van 20 x 25 m. Voor de ligging van de boorpunten binnen de onderzoekslocatie zie bijlage 2. De boringen zijn uitgevoerd met een mega-edelmanboor (diameter 15 cm) tot minimaal 25 cm in de onverstoorde C-horizont. Tijdens het veldonderzoek zijn de textuur en de bodemkundige horizonten beschreven (conform NEN 5104). Vervolgens zijn de boorkernen geïnspecteerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (bijvoorbeeld vuursteen, aardewerk-, bot- en houtskoolfragmenten). Dit gebeurde door middel van het zeven van het opgeboorde materiaal per afzonderlijke horizont in een metalen zeef met een maaswijdte van 4 mm. Eventueel aanwezige archeologische indicatoren zijn beschreven in samenhang met de lithostratigrafische context en diepteligging. Hierbij is het uitgangspunt dat de archeologische indicatoren te koppelen zijn aan de bijbehorende horizont.

2 Resultaten inventariserend veldonderzoek

Binnen de onderzoekslocatie zijn aan het maaiveld geen opvallende hoogteverschillen zichtbaar. Ten tijde van het veldwerk bestond de onderzoekslocatie uit bebouwing en verhardingen (winkelpand, opslagruimte en woonhuis), en een kleine schapenweide (gras). Hierdoor was de vondstzichtbaarheid aan de oppervlakte slecht. Er is daarom geen aanvullende oppervlaktekartering uitgevoerd.

2.1 Bodemopbouw

Voor een uitgebreide beschrijving van de bodemopbouw per afzonderlijke boring verwijzen wij u naar bijlage 1. De bodemopbouw binnen de onderzoekslocatie kan in het algemeen worden omschreven als een grotendeels intacte enkeerdgrond op een podzolbodem in dekzand (Boxtel Formatie, Laagpakket van Wierden).

De bovengrond bestaat in alle boringen uit een opgebrachte humeuze eerdlaag (esdek of A^{an}-horizont), met een dikte van circa 80 cm aan de Nijverdalsestraat en 55 cm aan De Marke. Onder het esdek ligt in boring 3 en 4 de E-horizont (dikte circa 10 cm), die bestaat uit zeer lichtgrijs matig fijn zand. Hieronder ligt de B-horizont (dikte circa 25 cm), die bestaat uit donkerbruin matig fijn zand. In de boringen 1, 2 en 5 ligt de B-horizont direct onder het esdek. De B-horizont gaat geleidelijk over in de C-horizont. De overgangszone wordt BC-horizont genoemd (zie afbeelding 2). De top van de C-horizont ligt tussen de 100 en 130 cm-mv.

2.2 Archeologische indicatoren

Alle boorkernen zijn geïnspecteerd op de aan- of afwezigheid van archeologische indicatoren door middel van het zeven van het sediment in een metalen zeef met een maaswijdte van 4 mm. Het opgeboorde materiaal is per afzonderlijke horizont gezeefd. In het esdek zijn in alle boringen sporen puin aangetroffen. Deze kunnen door de hoge fragmentatiegraad niet nader worden gedetermineerd. Waarschijnlijk zijn ze onderdeel van van elders aangevoerde grond. Verder bevat het esdek ook resten plastic van recente datum.

3 Conclusie en aanbeveling

3.1 Conclusie

Op basis van de resultaten van het eerder uitgevoerde bureauonderzoek kent de onderzoekslocatie een brede archeologische verwachting. Indien een intact bodemprofiel aanwezig is, is er sprake van een middelhoge tot hoge trefkans ten aanzien van diverse vondstcomplexen verwacht uit de periode laat-paleolithicum tot en met de nieuwe tijd. Door middel van het onderhavige karterend onderzoek is de verwachting getoetst en is de aan- of afwezigheid van vindplaatsen vastgesteld.

Op basis van de resultaten van het veldonderzoek kunnen de vragen uit de inleiding als volgt worden beantwoord.

- Vraag 1. Wat is de lokale geomorfologische en bodemkundige opbouw?
Tijdens het veldonderzoek is binnen de onderzoekslocatie een enkeerdgrond met daaronder een grotendeels intacte podzolbodem in dekzand aangetroffen.
- Vraag 2. Is er sprake van een intact bodemprofiel?
Ja, de podzolbodem is onder het esdek nog grotendeels intact. In boring 3 en 4 is de podzolbodem vanaf de E-horizont intact. In de overige boringen is de podzolbodem vanaf de B-horizont intact. De bovenliggende E-horizont is in deze boringen opgenomen in het esdek, vermoedelijk als gevolg van agrarische activiteiten.
- Vraag 3. Zijn er archeologische indicatoren aanwezig?
In het esdek zijn sporen puin aangetroffen, die echter niet wijzen op bebouwing maar mogelijk van elders is aangevoerd als onderdeel van de opgebrachte grond.
- Vraag 4. Is er sprake van een vindplaats?
Nee, er is geen vindplaats aangetroffen.
- Vraag 5. Komt het verwachtingsmodel overeen met de veldgegevens?
Ja. Uit de resultaten van het karterend veldonderzoek is gebleken dat in de onderzoekslocatie inderdaad sprake is van enkeerdgronden met een onderliggende podzolbodem. Er zijn geen vindplaatsen aangetroffen.

In de onderzoekslocatie is de aan- of afwezigheid van vindplaatsen vastgesteld door middel van een karterend booronderzoek. Door middel van de gehanteerde onderzoeksmethode is de aan- of afwezigheid van vindplaatsen in voldoende mate vastgesteld. De kans op het aantreffen van nog onontdekte, intacte vindplaatsen wordt als laag ingeschat.

3.2 Aanbeveling

Omdat de kans op het aantreffen intacte vindplaatsen klein is, bevelen wij geen vervolgonderzoek aan.

Het bovengenoemde betreft een aanbeveling. Het besluit hieromtrent is te allen tijde voorbehouden aan het bevoegd gezag, gemeente Wierden en diens archeologisch adviseur, het Oversticht.

Verder dient te allen tijde bij het afgeven van een omgevingsvergunning de wettelijke meldingsplicht (ex artikel 53 Monumentenwet 1988) kenbaar te worden gemaakt om het documenteren van toevallsvondsten te garanderen: 'Degene die anders dan bij het doen van opgravingen een zaak vindt waarvan hij weet dan wel redelijkerwijs moet vermoeden dat het een monument is (in roerende of onroerende zin), meldt die zaak zo spoedig mogelijk bij onze minister'. Deze aangifte dient te gebeuren bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in Amersfoort. Het verdient aanbeveling ook de verantwoordelijk ambtenaar van gemeente Hellendoorn hiervan per direct in kennis te stellen.

Literatuur

Ten behoeve van dit archeologisch onderzoek is de volgende literatuur geraadpleegd:

- Berendsen, H.J.A. 2008. *De vorming van het land*. Assen.
- Kuijl, E. van der, 2011. *Bureauonderzoek archeologie – Hoek Nijverdalsestraat en De Marke te Wierden (gemeente Wierden)*. Hamaland-rapport 20110217, Hamaland Advies VOF, Zelhem.
- Mulder, E.F.J. de. et al. 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen.
- Stiboka, 1992. *Toelichting bij de Bodemkaart 1:50.000, kaartblad 28 West*. Stichting voor Bodemkartering (Stiboka), Wageningen.

Daarnaast is informatie afkomstig van de volgende websites:

- <http://www.archis.nl> (28 juli 2011);
- <http://www.google.nl> (13 december 2011)
- <http://ngz.watwaswaar.nl> (13 december 2011)

Bijlage 1 Boorprofielen

boring 01 Edelman

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens opmerkingen</i>
70 ZAND, zwak siltig, zwak humeus	bruin (donker)	<i>bodemkundige interpretatie:</i> opgebracht, A ^{an} -horizont, esdek
90 ZAND, zwak siltig	bruin geel	<i>bodemkundige interpretatie:</i> opgebracht, A ^{an} -horizont, esdek
110 ZAND, matig siltig, zwak humeus	bruin (donker)	B-horizont
130 ZAND, matig siltig	bruin	BC-horizont
150 ZAND, matig siltig	bruin geel	C-horizont

boring 02 Edelman

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens opmerkingen</i>
90 ZAND, zwak siltig, zwak humeus	bruin (donker)	<i>bodemkundige interpretatie:</i> bouwvoor, A ^{an} -horizont, esdek
100 ZAND, matig siltig	zwart bruin (donker)	A-horizont, A-horizont
130 ZAND, matig siltig	bruin	B-horizont
150 ZAND, matig siltig	geel	C-horizont

boring 03 Edelman

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens opmerkingen</i>
60 ZAND, zwak siltig, zwak humeus	bruin (donker)	<i>bodemkundige interpretatie:</i> bouwvoor, A ^{an} -horizont, esdek, plastic in de grond
70 ZAND, zwak siltig, zwak humeus	wit grijs	E-horizont
90 ZAND, matig siltig	bruin	B-horizont
120 ZAND, matig siltig	geel	C-horizont

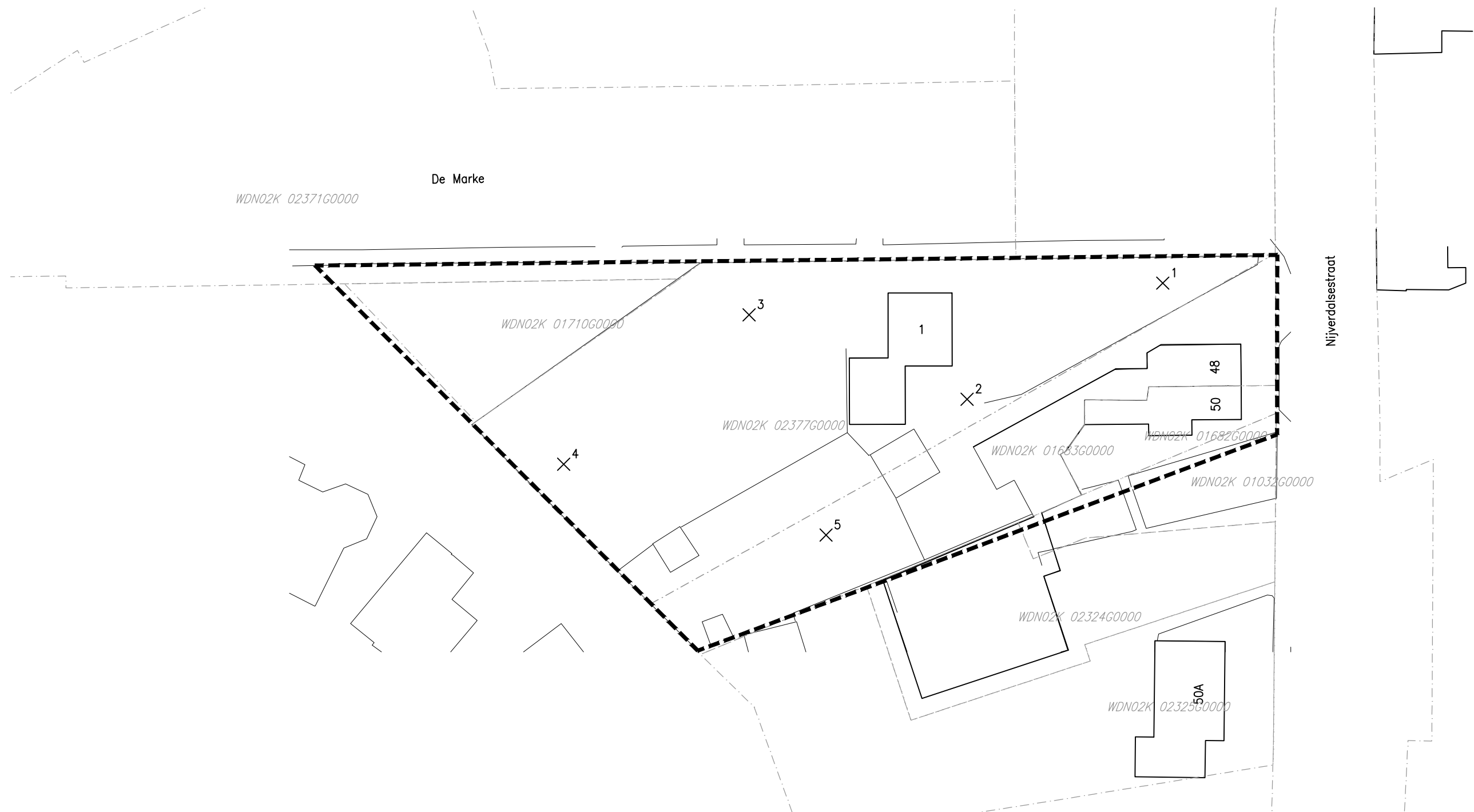
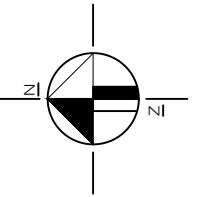
boring 04 Edelman

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens opmerkingen</i>
70 ZAND, zwak siltig, zwak humeus	bruin (donker)	<i>bodemkundige interpretatie:</i> bouwvoor, A ^{an} -horizont, esdek, puin aanwezig
90 ZAND, zwak siltig, zwak humeus	wit grijs	E-horizont
110 ZAND, zwak siltig	bruin	B-horizont
130 ZAND, zwak siltig	geel	C-horizont

boring 05 Edelman

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens opmerkingen</i>
50 ZAND, zwak siltig, zwak humeus	bruin (neutraal)	<i>bodemkundige interpretatie:</i> bouwvoor, A ^{an} - horizont, esdek
90 ZAND, zwak siltig, zwak humeus	bruin geel	<i>bodemkundige interpretatie:</i> opgebracht, A ^{an} - horizont, esdek
100 ZAND, zwak siltig	bruin	B-horizont
120 ZAND, zwak siltig	geel	C-horizont

Bijlage 2 Onderzoekslocatie met boorpunten

LEGENDA

	bestaande bebouwing
3	huisnummer
	kadastrale grens
1000	kadastraal nummer
X ¹	boring met nummer
	grens onderzoekslocatie
	0 25 meter

0	AHu	ASp	Eerste uitgave	12-12-2011
Wijz.	Get.	Gec.	Omschrijving	Datum
MUG ingenieursbureau				
Project:		Archeologisch onderzoek De Marke te Wierden		
Opdrachtgever:		Hamaland Advies VOF		
Onderdeel:		Overzicht van de onderzoekslocatie met boringen		
Projectnummer: 92108211		Schaal: 1:500	Formaat: A3	Bijlagenummer: 2

Infra
Milieu
Geo-ICT
Archeologie
Geo-informatie

Zernikelaan 8
Postbus 136
9350 AC LEEK
Tel. (0594) 55 24 20
Fax. (0594) 55 24 99

E-mail
info@mug.nl
Internet
www.mug.nl

DEFINITIEF